

УДК 811.111'04'373.46

**НАЗВИ ЗЕМЛЕРОБІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ XI-XV СТ.:
ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СКЛАД ТА РІЗНОАСПЕКТНИЙ УЗУС**

О. Я. ДОБРОВОЛЬСЬКА, кандидат філологічних наук, доцент
докторант кафедри германської і фіно-угорської філології

Київський національний лінгвістичний університет

E-mail: oxanadobrovolska@ukr.net

Анотація. Актуальність теми дослідження зумовлено необхідністю комплексного дослідження лексичної системи мови середньоанглійського періоду, зокрема агентивно-професійної лексики як її підсистеми, у руслі традиційної системно-структурної парадигми лінгвістичних досліджень та орієнтованістю сучасних лінгвістичних досліджень на функційно-системний підхід до мови. Стаття присвячена загальній меті вивчення етимологічного складу та функційної диференціації тематичної групи середньоанглійських назв землеробів.

Етимологічну модель будуємо на основі аналізу матеріалу за мовною приналежністю твірних основ агентивно-професійних назв. Лексичні запозичення представляємо за найближчою етимологією, тобто мовою-джерелом проникнення лексеми до англійської мови. На основі вивчення лексики за розрядами "загальні назви", що виконують номінативну функцію, та "власні назви", зокрема назви прізвищевого типу періоду активного формування прізвищевий системи, що виконують функцію ідентифікації особи як додатковий до особового власного імені компонент антропонімної формули, у межах кожної етимологічної групи фактичний матеріал розподіляємо за функційним принципом на три підгрупи: 1) агентивно-професійні назви, що побутували як апелятиви, так і в складі антропонімних формул, тобто мають усталений узус; 2) агентивно-професійні назви, що побутували виключно у складі антропонімних формул і не входили до апелятивного фонду середньоанглійської мови, тобто мають неусталений узус; 3) агентивно-професійні назви, що відображені у письмових пам'ятках виключно як апелятиви, тобто мають обмежений узус.

У результаті дослідження встановлено етимологічний склад та функційну диференціацію з визначенням абсолютних та відносних кількісних даних тематичної групи середньоанглійських назв землеробів, репрезентованої 66 лексемами, що утворюють 3% від загальної кількості середньоанглійських назв осіб за професією та заняттям. Співвідношення англійських до запозичених назв становить 16 : 1. Переважну більшість (44%) утворюють лексеми з усталеним узусом.

Отримані на широкому фактичному матеріалі об'єктивні дані про місце власномовної та запозиченої агентивно-професійної лексики у словниковому складі середньоанглійської мови є важливою ланкою для змалювання точної картини етимологічних основ середньоанглійської лексики.

Ключові слова: *середньоанглійськ мова, агентивно-професійна лексика, назви землеробів, етимологічний склад, функційна диференціація.*

Актуальність теми нашого дослідження зумовлено, по-перше, необхідністю комплексного дослідження лексичної системи мови середньоанглійського періоду, зокрема агентивно-професійної лексики як її підсистеми, у руслі традиційної системно-структурної парадигми лінгвістичних досліджень, а саме: спрямованістю дослідження на виявлення загального зв'язку мовних одиниць та мови як в цілому, так і в окремих структурних частинах, здійсненого у межах сучасного напрямку дослідження лінгвістичного “макросвіту” як опису закономірностей мовної еволюції; по-друге, орієнтованістю на функційно-системний підхід до мови, тобто використання під час опису історичних перетворень словникового складу англійської мови системного аналізу у поєднанні з функційним підходом, який враховує гетерогенність мови у її багатоманітному функціонуванні, що дає змогу розкрити внутрішні зв'язки сукупності явищ, а також комунікативною інтерпретацією природи мови, зокрема взаємодії чинників розвитку і функціонування мови, що закономірно інтегрується у вивчення розвитку англійської мови та є методологічною базою дослідження.

Ще в пізньому середньовіччі Англія залишалася переважно сільськогосподарською країною [9, с. 91]. Незважаючи на зростання міст, розвиток ремесел і торгівлі, сільське господарство залишалось основним заняттям більшої частини населення [13, с. 54]. Розшарування селянства, зародження капіталістичних виробничих відносин, які характеризували розвиток середньовічного англійського села, поступово вели до збільшення частки найманої праці в сільськогосподарському виробництві [5, с. 365], що є свідченням розвитку спеціалізації і дає підстави розглядати середньоанглійські назви осіб, зайнятих в сільському господарстві, як назви осіб за професією [7].

Класифікація за джерелом запозичення (етимологією) є однією з найпоширеніших способів систематизації лексики (поряд із систематизацією за хронологією, семантикою, лексико-граматичною приналежністю, структурою та ступенем асиміляції). Однією з актуальних задач етимології є виявлення шляхів формування словникового складу англійської мови, які допомагають відтворити її етимологічну модель [2, с. 38-39], а використання даних лексикографії для багатоаспектного опису лексичних одиниць, а також як матеріалу комплексних лінгвістичних досліджень окремих лексичних пластів ґрунтується на таких характеристиках сучасних лексикографічних джерел, як ясність і глибина тлумачного матеріалу, стислість та узагальненість дефініцій, наявність етимологічних позначень, уточнення словотвірних моделей похідних одиниць.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У дисертаційному дослідженні Т. Ф. Солонович [7] виявлено 150 лексем з тематичної підгрупи назв осіб, професійно зайнятих сільським господарством, що становить 8.5% від загальної кількості 1771 назв осіб за професійним заняттям в англійській мові XI-XV ст. Матеріал дослідження було отримано у результаті суцільного перегляду словника середньоанглійської мови за редакцією Ш. Куна [11] (випуски А – Р); для збору решти середньоанглійського матеріалу (Q – Z) було використано середньоанглійський словник Ф. Стретмена – Г. Бредлі [17]. До числа середньоанглійських назв осіб за професією, які підлягали аналізу, увійшли найменування, зафіксовані у фінансових і переписних документах XII-XIV ст. у вигляді прізвищ людей і зібраних у низці спеціальних лінгвістичних праць, які розглядаються як лексикографічні джерела ([8, 12, 14, 18]). Як зазначає дослідниця, роль запозичень як засобу номінації осіб за сільськогосподарським заняттям в середньоанглійській мові є вкрай незначною: виявлено лише 12 запозичених лексичних одиниць (з них 1 назва землероба – *agricultor*, запозичена з латинської мови), що становить 8% від загальної кількості назв цієї лексико-тематичної підгрупи (2 - латинського походження, 8 – французького, 2 – мають подвійну (латинську і французьку) етимологію).

Окрім того, виявлено ще 5 французьких запозичень, що увійшли до англійської мови разом з мотиваційною базою (в т. ч. одна назва землероба: glener «збирач колосків»), та 8 гібридних англо-французьких похідних. Дослідження Т. Ф. Солонович має ономазіологічне спрямування, і розмежування лексики на розряди загальних та власних назв не здійснювалося, оскільки не ставилося за мету і не було доцільним вивчення функціональної дистрибуції лексики.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні етимологічного складу та функційної диференціації середньоанглійських назв землеробів. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1. опрацювати джерела фактичного матеріалу, зібрати й систематизувати агентивно-професійну лексику: а) апелятивну у вигляді інваріантів; б) онімічну у фонографічних варіантах; 2. визначити етимологічний склад агентивно-професійних назв та їх твірних основ; 3. систематизувати агентивно-професійну лексику за етимологією та етимологічним складом твірних основ; 4. дослідити функційну диференціацію власномовних агентивно-професійних назв, дериватів від запозичених основ, мотивованих запозичень та запозичень-асимілятивів.

Об'єкт дослідження – агентивно-професійна лексика англійської мови XI–XV ст. (зокрема назви землеробів), репрезентована апелятивами та онімами (назвами прізвищевого типу у складі антропонімних формул).

Предмет дослідження – етимологічний склад, функційна диференціація та лексико-тематична дистрибуція назв землеробів середньоанглійського періоду.

Матеріали й методи дослідження. Джерелом фактичного матеріалу нашого дослідження стали: 1) середньоанглійські апелятиви-назви осіб за професією, внесені як окремі словникові статті до історичних лексикографічних джерел, зокрема їх лексико-семантичні варіанти [10, 15]. 2) назви прізвищевого типу, офіційно задокументовані складі антропонімних формул у період середньовіччя в переписних, судових і фінансових документах XI–XV ст. і зібрані у дослідженнях з ономастики та ономастичних словниках [8, 12, 14, 16, 18], а також в історичних словниках англійської мови як ілюстративний матеріал до лексико-семантичного варіанту апелятива у

вужькому (антропонімна формула) або широкому (антропонімна формула як член речення) контекстах, або як окремий лексико-семантичний варіант з приміткою “in surnames”, “as surname” [10, 15].

У нашому дослідженні етимологічну модель тематичної групи агентивно-професійних назв середньоанглійської мови будуємо на основі аналізу матеріалу за мовною приналежністю твірних основ агентивно-професійних назв та похідних, виділяючи лексику питому англійську та запозичену. Розмежовуємо мову походження та мову-джерело запозичення іншомовного слова. Лексичні запозичення представляємо за найближчою етимологією, тобто мовою-джерелом проникнення лексеми до англійської мови, враховуючи але не розділяючи історичні періоди цього проникнення.

Методом не випадкової суцільної вибірки із зазначених лексикографічних та лінгвістичних джерел, за принципом відбору усіх фіксацій у складі антропонімних формул з подальшим групуванням їх за фонографічними варіантами у хронологічній послідовності вживання, а також першої фіксації як апелятива без відбору фонографічних варіантів, нами отримано такий фактичний матеріал дослідження – 7429 назв прізвищового типу (з урахуванням їх фонографічних варіантів), які відтворюють у своїх антропоосновах 2013 назв осіб за професійною діяльністю, використаних у 10205 слововживаннях своїх фонографічних варіантів. Окрім того, виявлено 404 агентивно-професійні назви, що побутували виключно як апелятиви. Отже, у дослідженні оперуємо цифрою 2417 агентивно-професійних назв. Тематична підгрупа назв осіб, професійно зайнятих сільським господарством, налічує, за нашими підрахунками, 238 лексем, що становить 10% від загальної кількості назв осіб за професією (з них 215 англійські: 150 – від питомих основ, 64 – від запозичених основ, а також 23 запозичення), тобто співвідношення питомого до запозиченого становить 90 : 10).

У нашому дослідженні реалізуємо комунікативний, функційно-системний та історичний підходи до мови, вивчаючи середньоанглійську лексику за розрядами “загальні назви”, що виконують номінативну функцію, та “власні

назви” (зокрема назви прізвищевих типу періоду активного формування прізвищевої системи), що виконують функцію ідентифікації особи як додатковий до особового власного імені компонент антропонімної формули («антропонімна формула імені – певний порядок послідовності різних видів антропонімів та апеллятивів в офіційному найменуванні людини певної національності, стану, віросповідання в певну епоху» [6]). Тісно пов’язані між собою три аспекти прізвищ – лінгвістичний, соціальний та історичний – присутні упродовж тривалої історії їх становлення. Саме на їх суспільно-історичній та лінгвістичній значущості ґрунтується правомірність вивчення їх лексичної бази у дослідженні лексичного складу різних історичних періодів розвитку мови [4].

У межах кожної етимологічної групи фактичний матеріал розподіляємо за функційним принципом, виділяючи три підгрупи лексики: 1) агентивно-професійні назви, що побутували як апелятиви, так і в складі антропонімних формул, тобто мають усталений узус (див. «узус – прийняте носіями певної мови вживання слів, словоформ, синтаксичних конструкцій тощо» [1]); 2) агентивно-професійні назви, що побутували виключно у складі антропонімних формул і не входили до апелятивного фонду середньоанглійської мови, тобто мають неусталений узус; 3) агентивно-професійні назви, що відображені у письмових пам’ятках виключно як апелятиви, тобто мають обмежений узус.

На підставі того, що розглядувана агентивно-професійна лексика є зафіксованою в середньовічних письмових пам’ятках, за структурою відповідає нормам тогочасного словотвору і побудована за продуктивними словотвірними моделями, утворена на базі питомої англійської або асимільованої запозиченої лексики, а також відповідає тогочасній англійській орфографії, вважаємо її узуальною, тобто такою, що відповідає прийнятому у певному мовному колективі вживанню слів, на відміну від оказіональних назв, що не відповідають загальноприйнятому вживанню, носять індивідуальний характер, зумовлений специфічним контекстом [1].

Результати дослідження та їх обговорення. У нашому дослідженні дотримуємося вузького розуміння лексичного запозичення, тобто

розмежовуємо іншомовні слова на okazіонально та узуально вживані, а також, серед узуально вживаних, на асимільовані (запозичені) та неасимільовані (незапозичені) слова, оскільки саме за таким розмежуванням постає можливість вивчення лексики у функційному аспекті. Запозичену лексику, що послужила твірною базою для середньоанглійських агентивно-професійних назв (гібридних похідних), а також запозичені агентивно-професійні назви, що увійшли до англійської мови самостійно або разом з мотивуючими їх словами, вважаємо узуально вживаними та асимільованими на підставі використання їх у тогочасних англійських письмових пам'ятках, внесення до словників середньоанглійської мови, залучення до продуктивних моделей середньоанглійського словотвору, а також відповідності тогочасній англійській орфографії.

На основі аналізу словникових дефініцій фактичний матеріал кожної етимологічної групи розподіляємо за лексичною семантикою на тематичні групи та підгрупи, представляючи у їх межах лексико-семантичну та фонографічну варіативність (лексичні синоніми та фонографічні варіанти розглядуваних лексико-семантичних варіантів слів наводимо у хронологічній послідовності із вказівкою дати всіх фіксацій фонографічних варіантів у складі антропонімних формул та першої фіксації слова у вигляді апелятива з наведенням словникової дефініції лексико-семантичного варіанту слова, а також його інваріантної графічної репрезентації за лексикографічними даними).

1. Англійські з усталеним узусом

Наводимо антропонімні формули, у складі яких вживалися агентивно-професійні назви, в усіченому вигляді без власних особових імен з метою концентрування на об'єкті дослідження – назвах прізвищового типу (використання великої/малої літери – згідно до писемної пам'ятки, у зв'язку з відсутністю чіткого правила правопису середньоанглійського періоду). Вживання агентивно-професійної назви як апелятива підтверджується наведенням лексико-семантичного варіанта слова з лексикографічних джерел з точним датуванням:

a) сіячі, орачі: *Barlyman* 1332 (barlī~man ‘one who owes a feudal debt in barley or grows barley for the market’ 1325 MED); *Deluer* 1230, *Delvere* 1311, *Deluere* 1326, *Delver* 1345 (delver [OE delfere] ‘one who digs, a ditcher, a cultivator of fields’ 1380 MED, ‘one who delves, as a tiller of the ground, or excavator’ 888 NED); *Feldere* 1310, *Felder* 1327 (fēlder(e ‘one who works in the fields or lives outside the town; farmer, rustic’ 1425 MED); *Haruer* 1255, *Harewere* 1275, *Harwere* 1327, 1338, *Harower* 1379 (harwere ‘one who cultivates with a harrow’ 1500 MED, ‘one who harrows land’ 1440 NED); *Holder* 1262, 1310, 1377, 1428, *Holdder* 1269, *Heldere* 1285, 1386, *Helder* 1345, *Holdar* 1346 (hōldere ‘the laborer who holds the plow’ 1296 MED); *Sower* 1281, 1332, 1376, *Sowere* 1281, 1375 (souēr(e [OE sāwere & ME souen] ‘one who scatters seed on the ground for growth’ 1225 MED); *Tuiler* 1185, *Tuilur* 1198-1212, *Tiwelur* 1205, *Tiler* 1222, *Tyulur* 1230, *Tyelere* 1248-9, *Tiueler* 1253, *Towelar* 1275, *Tiwelur* 1275, *Tillur* 1275, *Tewler* 1276, *Tylere* 1279, *Tyghelere* 1279, 1296, *Tuler* 1281, *Teuler* 1284, *Tulur* 1286, *Tyeler* 1286, *Tygeler* 1288, *Tillere* 1292, 1299, *Tyweler* 1294, *Teylur* 1296, *Tygelere* 1301, *Tulere* 1303, *Tylerhelde* 1304, *Tyghelare* 1312, *tughler* 1313, *Tighelar* 1313, *Tyliere* 1327, *Tielere* 1327, *Tiller* 1327, *Tiegheler* 1327, *Thigheler* 1327, *Teglere* 1327, *Tegeler* 1327-8, *Tygler* 1328, *Teilere* 1332, *Tygheler* 1332, *Tighler* 1332, *Tilere* 1381, *tyler* 1393, *Tyller* 1450, *teyller* 1469 (tiller(e ‘a cultivator of crops, farmer, husbandman; also, a plowman’ 1300 MED, ‘one who tills the soil, or cultivates any crop or plant; a husbandman, cultivator; a farmer or farm labourer’ 1250 NED); *Tileman* 1199-1216, 1204, 1260, 1279, *Tilleman* 1301 (til-man ‘a cultivator of the land; a farmer, husbandman; a farm laborer’ 1300 MED, ‘a man employed in tillage; a farmer, husbandman; a ploughman, peasant; a tiller of the soil’ 940 NED); *Wader* 1197, *Weider* 1197, 1227-37, *Waider* 1202, *Wodier* 1206, *Wauder* 1248, *Wader* 1290, *Weyder* 1293, *Wadere* 1296, *Wadder* 1332, 1338, *Wodier* 1206, *Wodere* 1275, *Wodere* 1275, 1280, 1303-4, *Woder* 1276, *Waddare* 1327 (woader (wōdere) ‘a cultivator of woad’ 1415 NED);

б) збирачі урожаю, косарі, жінці, молотники: *Croppere* 1221, *Crapere* 1275, *Croper* 1276, *Crappere* 1315, *Cropper* 1332 (cropper ‘one who reaps crops or trims

trees' 1483 MED, 'one who crops' 1483 NED); *Gaderer* 1275 (gaderer(e 'one who picks or gathers fruit, flowers, herbs' 1384 MED); *Lezer* 1287 (lēser 'a reaper' 1340 MED; 'a gleaner' 1399); *Mawere* 1225, *Mowere* 1225, *Mouer* 1263, *Mawer* 1297, 1332, 1346, *Mower* 1305, 1333, *Mauwer* 1309, *Moware* 1313, *mower* 1352 (mouer(e 'one who mows grass, reaps grain, etc.' 1325 MED, 'one who cuts grass, etc., with a scythe' 1440 NED); *Ryper* 1311, *Reper* 1327, 1436, *Riper* 1327 (rēper(e 'a reaper, harvester' 1382 MED, 'one who reaps' 1000 NED); *Scherher* 1272, *Scherar* 1284, *Scherer'* 1305, *Schirere* 1305, *sherar* 1318-19, *Sherare* 1327, *Sherere* 1363, *Sherer* 1396, *Sherere* 1445 (shērer(e 'a mower, reaper' 1340 MED); *prescere* 1221, *Thresschere* 1294, *Thresher* 1307, *Thressher* 1319, *Thresser* 1321-2, *Throsshere* 1327, *Thersar* 1327, *Throssher* 1327, *Thershere* 1327, *Thersher* 1327, *Therscher* 1332, *Thresschere* 1352, *thressher* 1381, *Therssere* 1385, *Thressher* 1433 (thresher(e 'one who threshes; also, one who uses a strap or whip' 1400 MED, 'one who separates grain from the straw by beating with a frail, or otherwise' 1380 NED);

в) скиртувальники: *Coker* 1176, *Kockere* 1327 (cokker 'one who rakes hay into cocks or sets sheaves into shocks; harvester, field hand' 1387 MED); *Loder* 1200, 1332, *Lodere* 1279, 1311-12 (loader (loder) 'one who loads; a carrier; a man who stands on the top of a wagon, a haystack, etc., and arranges the hay or corn which is forked up' 1476 NED); *Muger* 1269 (mōuere 'one who stacks grain or hay' 1450 MED).

2. Англійські з неусталеним узусом

Наводимо антропонімні формули, у складі яких вживалися агентивно-професійні назви землеробів (без особових власних імен). Відсутність вживання агентивно-професійної назви як апелятива ми підтверджуємо наведенням лексико-семантичного варіанта слова з лексикографічних джерел без датування, що відноситься до середньоанглійського періоду (семантика слова наводиться з лексикографічних джерел, визначена на підставі вживання слова як назви прізвищевого типу):

а) сіячі, орачі: *Acreman* 1222, *Akerman* 1229, 1233, 1400, *Akerman* 1279 (aker-man 'husbandman, plowman; tenant of a manor' MED, 'a cultivator of the

ground, a husbandman, or ploughman' 1000 NED); *Clodder* 1221 ('harrower' Reaney); *Cokeler* 1332 (Thuresson explains *William Cokeler* 1332 as a gatherer of cockles - Reaney); *Dunger* 1221, *Donger* 1327 ('one who manures the ground' Reaney); *Hakeman* 1197, *Hackeman* 1310 (hake-man '?a hacker, chopper, cutter' MED); *Hacker* 1224, *Hakkere* 1262, *Hakyere* 1296, *Hackere* 1296-7, *Haker* 1327, *Hackar* 1434 (hakker(e 'a hacker, chopper, cutter', as surname – MED; 'one who hacks; one who hoes with a hack' 1620 NED); *Sideman* 974, 1334, *Sydeman* 931, *Sedeman* 1219, 1248, 1301, *Sedemon* 1260, *Sedman* 1332 (in surnames – MED; 'dealer in seds' Reaney; seedman 'a sower of seed' 1583 NED);

б) косарі, жінці, збирачі урожаю: *Meder* 1180, *Medier* 1200, *Medarius* 1188, *Meder* 1332 (meader [OE mæðere] 'a mower' 1000 NED); *Medmowere* 1327 (in surnames – MED); *poher* 1127, *Poker* 1314, 1315, 1323, *Pokere* 1359 (pokere '?one who stores or bags corn' 1436 MED); *ridelere* 1230, *Rydelere* 1294 (riddler (reidler) 'one who uses a riddle' 1603 NED, 'a sifter of corn' Reaney); *Russere* 1296, *Rischere* 1296 ('a cutter or seller of rushes' Reaney, cf. comb.: rush-bearer (1595 NED), -cutter (1889 NED), -dealer (1851 NED), -peeler (1885 NED), -reaper (1552 NED), -worker; rush-manufacturer, dealer (1851 NED);

в) скиртувальники: *Cornloder* 1327 (in surnames – MED); *Schokere* 1296 ('one who piles sheaves in shocks' 1827 NED).

3. Англійські з обмеженим узусом

Наводимо середньоанглійські назви землеробів-апелятиви, що не входили до складу антропонімних формул у середньоанглійському періоді: *cōrn~thresher(e* [from threshen v. [OE þerscan, þryscan]] 'one who threshes; also, one who uses a strap or whip' (1475 MED); *ērere* [from ēr(i)en] 'a plowman' (1382 MED); (ēr(i)en [OE erian]); *erthe tillere*, ~tiliere, ~teliere, ~tilie [OE eorþtilia] 'one who tills the soil, a farmer' (1280 MED) (ērthe [OE eorþe]); *erthe~tilie* [OE eorþtilia] 'one who tills the soil, a farmer' (1200 MED); *hervest-man* 'harvester, reaper' (hervest [OE]) (1440 MED); *lōuker* [from lōuken v.] 'a weeder' (1475 MED) (lōuken [OE lūcan] 'to drag or pull (sb. or sth.)'); *riftere* [OE] 'a reaper' (1225 MED); *rēpster* [from rēpen [OE repa]] 'a reaper' (1450 MED).

4. Гібридні деривати з усталеним узусом

Наведемо агентивно-професійні назви, утворені від асимільованих запозичень з подвійною (латинською і французькою) етимологією: *Tascher* 1238, *Tasker* 1254, 1279, 1301, 1332, *Taskur* 1279, 1281, *Tascur* 1293-4, *Taskere* 1327, 1390, *Taskar* 1449 (*tasker(e)* ‘a thresher, prob. one who is paid by the job for threshing’ 1500 MED, ‘one who threshes corn with a frail, as task-work or piece-work’ 1375 NED, task ‘work, or a piece of work, that is paid for by the job, piecework’ 1400 MED, 1300 NED, ONF *tasque*, OF *tasche*, L *tasca*); *Tascheman* 1219 (*task(e)-man* ‘a workman who is paid by the job’ 1419-20, cf. *man of task(e)* ‘a workman who is paid by the job’ 1400 MED; *task(e)* [OF *tasche*, *taske*, *tasque* ‘tax’ & ML *tasca*, *taska*, *tasqua*, *tascha*] ‘a payment of money due to a king, town, etc.; a levy, an impost, a tax’ 1415; ‘work, or a piece of work, that is paid for by the job, piecework’).

Агентивно-професійні назви, утворені від асимільованих скандинавських запозичень: *Haruer* 1255, *Harewere* 1275, *Harwere* 1327, 1338, *Harower* 1379 (*harwere* ‘one who cultivates with a harrow’ 1500 MED, *harwe* [OE **hearwa* < OE *hyrwan* ‘to abuse, ill-treat, etc.’; prob. OI *herfi* ‘harrow’ & *harfr* Dan., Swed. *harv*, Norw. dial. *horv*] ‘a harrow for cultivating land, a drag’); *Hauerman* 1332 (*hǣver-man* ‘one who raises or sells oats’ 1306 MED, *hǣver* n [prob. ON] ‘the cereal grain, oats’); *Husebond* 1176, 1231, *Husebonde* 1235-52, *Husbonde* 1275, 1419, *Hosbonde* 1279, 1327, *Husebond* 1294, *Huseband* 1301, *Hosebunde* 1307, *Husseband* 1332, *Hosebonde* 1341, *Hosebond* 1377, *Husbond* 1472 (*höus-bönd(e)* [LOE *hūs-bōnda*, *-bunda*, from ON] ‘the master of a house, paterfamilias; the male head of a household, householder’ 1200 MED; ‘a man in charge of something, keeper, overseer, household manager, steward’ 1130 MED; ‘the manager of a household or establishment; a housekeeper; a steward. Also a title of various public functionaries’ 1450 NED); ‘a tiller of the soil, husbandman, farmer; also, a rustic’ 1250 MED, ‘one who tills and cultivates the soil; a cultivator, tiller, farmer, husbandman. In early northern use, app. applied spec. to a manorial tenant, the villanus or villein of other districts’ 1220 NED); *husebundeman* 1225-32,

husbondman 1435, 1475, *husbandman* 1413, 1444, *Husbandman* 1495 (hus-bōnd-man ‘a farmer, tiller of the soil, owner of a farm; also, a rustic’ 1384 MED); *Mukere* 1229, *Muker* 1276, *Moker* 1296, 1327, *Moukor* 1332 (mukker ‘?a gardener, one who prepares soil for planting’ 1475 MED, mukker ‘?one who cleans stables, a manure hauler’ 1475 MED, *mukken* (< muk n. [ON; cp. OI myki 'dung' & Norw. dial. mukka 'a heap'] ‘animal or human excrement; dung; manure; also, dirt, filth; sewage; putrescence’; also cp. OI moka v.) ‘to spread manure; fertilize (plants, land) with manure; prepare land for planting; also, remove dung (from a place), haul manure; to dig in the ground’); *Pleuetan* 1223, *Plouman* 1223, 1260, 1275, *Ploman* 1255, 1327, *Plouman* 1275, *ploghman* 1275, *Ploghman* 1276, 1327, *Ploxhman* 1301, *Plougman* 1316-17, *Plogman* 1332, *Plowman* 1345 (пор. *Plewman* 1560) (plōugh-man ‘a plowman, farmer’ 1263 MED, ‘a man who follows and guides the plough; often used generically for a farm-labourer or rustic’ 1271 NED; *plōugh* [LOE plōg, plōh (from ON) & ON; cp. OI plōgr, Swed. plog, Dan. plov.] ‘a plow’).

5. Гібридні деривати з неусталеним узусом

Агентивно-професійні назви, основами яких є асимільовані латинські запозичення: *Vannur* 1175, *Fannere* 1277, 1279, *Vanner(e)* 1279, *vannere* 1296-7, *Fanner* 1327, 1332 (fanner(e) ‘?winnow; only as surname’ MED, fanner ‘one who fans: one who winnows grain with fan’ 1515 NED, fan(ne [OE fann, fon & L vannus] ‘a machine or utensil for separating grain from chaff, such as a winnowing fan, a basket, or a shovel’ 1325 MED, fannen v. [OE fannian & OF vanner] ‘to winnow grain’ (1325 MED).

Агентивно-професійні назви, утворені від асимільованих давньофранцузьких (центральної діалектів) запозичень: *Garber* (*Garbe* 1275) (garbe (garb) [ONF garbe] ‘a wheat-sheaf’ 1502 NED).

Агентивно-професійні назви, утворені від асимільованих запозичень з подвійною (латинською і французькою) етимологією: *Merlere* 1275, *Marler* 1288, *marlur* 1296-7, *Marlar* 1327 (marler(e) [from marlen v.] ‘one who digs or spreads marl’ MED, marlen v. [OF marler & ML marlāre] ‘to fertilize with marl’ 1296 MED, ‘a hewer or quarrier of marl’ Reaney; marler [marl v. + -er] ‘one who

digs marl. Also, one who spreads marl on land' 1808, 1810 NED; marl, sb. (marle) [OF marle; L margila] 1372 NED; marl, v. (marle) [from marl sb.] '1. to apply marl to (ground); to fertilize or manure with marl' 1387 NED; 'b) to spread (marl) as manure' 1791 NED; '2. to enrich as with marl; to manure, fertilize' 1544 NED. *Marlehewere* 1327 (marl(e~heure 'one who digs marl' MED, marl(e [OF & ML] 'a friable substance consisting of clay mixed with calcium carbonate, often used as fertilizer' 1358 MED; '?chalk' 1417 MED; 'a hewer or quarrier of marl' Reaney; marl, sb. (marle) [OF marle; L margila] 1372 NED); *Marleward* 1265, 1296 (in surnames – MED; marl(e [OF marle, ML margila] 'a friable substance consisting of clay mixed with calcium carbonate, often used as fertilizer' 1358 MED; '?chalk' 1417 MED).

Агентивно-професійні назви, утворені від асимільованих скандинавських запозичень: *Berier* 1260, *Beryer* 1301, *Berier* 1422 (berier 'a thresher' MED, *berien* v.[cp. OI berja 'beat, thrash, & OE gebered 'crushed, vexed'] 'to beat (sb.), whip; to thresh (grain); to beat (a path)); *Latheman* 1278 (in surnames – MED, 'worker at the barn(s)' Reaney, *lāthe* [ON; cp. OI hlaða] 'a barn for livestock, grain, etc.; a granary; a storehouse'); *Plougrom* 1319 (in surnames – MED, plough [LOE plōg, plōh (from ON) & ON; cp. OI plōgr, Swed. plog, Dan. plov], *grōm* [prob. OE *grōm, *grōma] 'an infant boy; a boy; a youth, young man; a man; a male servant, attendant; a retainer' MED; 'a servant who attends to horses' NED); *Ploghyne* 1332 (in surnames – MED, *hīne* [OE] 'a servant, member of a household'); *Ploghmaystre* 1297, *Plowthmaister* 1434 (in surnames – MED, maister [OF maistre, mestre, mastre & OE magister, mægester, from L]); *Stacker* 1264, *Stackere* 1327 (stacker 'one who builds up a stack or pile' 1757 NED, *stakken* (< stak n. [ON; cp. OI stakkr] 'a pile, heap, stack; a stack of hay, grain, wood, etc.') 'to stack (hay, grain)'.

6. Гібридні деривати з обмеженим узусом

Агентивно-професійні назви, утворені від асимільованих скандинавських запозичень: *plough~driver(e* 'a plowman' 1475 MED (plough [LOE plōg, plōh (from ON) & ON]); *plough~holder(e* 'a plowman' (1425 MED); *plough~swein* 'a plowman' (1296 MED).

7. Мотивовані запозичення з усталеним узусом

Давньофранцузькі (нормандські запозичення), що увійшли до англійської мови разом із однокореневими словами, що можуть їх мотивувати: *laborer* 1381, 1423, 1443, *laborour* 1458 (lābōurer(e [AF labourer, laborer & OF laborëor, labourierre] ‘an agricultural worker, plowman, digger, etc’ 1350 MED; laboreu v.).

Запозичення з подвійною (латинською і французькою) етимологією: *Plaunter* 1281 (plaunter [plaunten v., L plantātor] ‘one who sets plants in the ground to grow, or who sows seeds, hence, a cultivator of the soil, a farmer, an agriculturist’ 1382, plant (plaunt) 825 NED); plaunten v. [OE plantain (from L) & OF planter & L plantāre].

8. Мотивовані запозичення з обмеженим узусом

Латинські запозичення: *agricultor* [L] ‘tiller, cultivator’ 1425 MED.

Давньофранцузькі запозичення: *glēner* [OF glenëor] ‘one who gleans grain, a gleaner’ 1425 MED; glēnen v. [OF glener] ‘to gather (heads of cereal grain left by the reapers; glean’ MED.

Абсолютні та відносні показники кількісного представлення груп та підгруп, за функційною диференціацією (узусом) та етимологією лексем/твірних основ, наводимо у Таблиці 1.

Таблиця 1

Етимологічний склад та функційна диференціація (узус) середньоанглійських назв землеробів

Узус/ Етимологія	Англ.	Гібридні похідні				Мотивовані запозичення			Усього
		Лат./ фр.	Сканд.	Лат.	Фр.	Лат./ фр.	Фр.	Лат.	
Усталений	19	2	6	-	-	1	1	-	29
Неусталений	14	3	6	1	1	-	-	-	25
Обмежений	8	-	2	-	-	-	1	1	12
Усього	41	5	14	1	1	1	2	1	66
Частка (%)	62	8	21	1.5	1.5	1.5	3	1.5	100

Розподіл досліджуваної лексики за функційною диференціацією утворює такі показники: 1) агентивно-професійні назви, що побутували як апелятиви,

так і в складі антропонімних формул, тобто мають усталений узус, становлять 44%; 2) агентивно-професійні назви, що побутували виключно у складі антропонімних формул і не входили до апелятивного фонду середньоанглійської мови, тобто мають неусталений узус, становлять 38%; 3) агентивно-професійні назви, що відображені у письмових пам'ятках виключно як апелятиви, тобто мають обмежений узус, становлять 18%.

За етимологічним складом, співвідношення англійських до запозичених назв землеробів становить 94% (у т. ч. 32% гібридних похідних) до 6%.

Висновки і перспективи. Дослідженням встановлено, що тематична підгрупа середньоанглійських назв землеробів репрезентована 66 лексемами, що утворюють 3% від загальної кількості середньоанглійських назв осіб за професією та заняттям. Переважну більшість (44%) утворюють лексеми з усталеним узусом. Співвідношення англійських до запозичених назв становить 16 : 1. Здобуті результати дають можливість одержання на широкому фактичному матеріалі об'єктивних даних про місце агентивно-професійної лексики, власномовної і запозиченої, в її повному репрезентативному обсязі, у словниковому складі середньоанглійської мови для змалювання точної картини етимологічних основ середньоанглійської лексики, за умови з'ясування сфер впливу лексичних запозичень, а також їх долі, тобто сфери вживання, та ступеня розповсюдження, тобто функціонування в середньоанглійській мові.

Список літератури

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: ВШ, 1985. – 360 с.
2. Громова Е.А. Диахронические изменения словарного состава английского языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04.– Ростов-на-Дону, 2011. – 215 с.
3. Добровольська О. Я. Агентивно-професійна лексика середньоанглійського періоду: історико-етимологічний аспект // Актуальні проблеми романо-германської та прикладної лінгвістики: науковий журнал / Редкол. В. І. Кушнерик та ін. – Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. – Вип. 11-12. Ч. 1. – С. 173-178.
4. Добровольська О. Я. Прізвищева система середньоанглійського періоду як джерело вивчення апелятивної лексики: лінгвістичний та соціально-історичний аспекти // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки» / Редкол.:

- С. М. Ніколаєнко, (відп. ред) та ін. – К.: Міленіум, 2016. – Вип. 248. – С. 30-45.
5. Косминский Е. А. Исследования по аграрной истории Англии XIII в. - М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1947. – 485 с.
 6. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – [2 изд., перераб. и доп.]. – [отв. ред. А. В. Суперанская]. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
 7. Солонович Т. Ф. Развитие тематической группы наименований лиц по профессии в английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. - Минск, 1986. – 204 с.
 8. Fransson G. Middle English Surnames of Occupation (1100-1350). Lund: C. W. K. Gleerup, 1935. – 217 p.
 9. King E. England 1175-1425. London, 1979. – 214 p.
 10. Middle English Compendium. University of Michigan Digital Library Production Service, 2001-2013. – 15000 p. – [online version]. – Mode of access: <http://www.quod.lib.umich.edu/m/med/>.
 11. Middle English Dictionary / [ed. Hans Kurath, Sherman M. Kuhn, Robert E. Lewis]. – Ann Arbor, Michigan: Univ. of Michigan Press; London: G. Cumberledge, OUP. – [in 21 v.]. – 1952-2001. (дата звертання - 23.07.2016).
 12. Mills A. D. Notes on some Middle English Occupational Terms / Studia Neophilologica: a Journal of Germanic and Romance Philology, v. 40, N I. Uppsala, 1968, p. 35-48.
 13. Myers A. R. England in the Late Middle Ages. Harmondsworth, 1978. -285 p.
 14. Otto G. Die Handwekernamen in Mittelenglischen. Bottrop, 1938. – 99 p.
 15. Oxford English Dictionary. A corrected re-issue with an introduction, supplement, and bibliography of a New English Dictionary on Historical Principles. V. I –XII. Oxford at the Clarendon Press, 1961 (1933).
 16. Reaney P. H. A Dictionary of British Surnames. London: Routledge and Kegan Paul, 1966. – 366 p.
 17. Stratmann F. H. A Middle-English Dictionary containing words used by English writers from the 12th to the 15th century. [A new. ed., rearranged, revised and enlarged by H. Bradley]. London, 1951. – 708 p.
 18. Thureson S. Middle English Occupational Terms. Lund: CWK Gleerup; Copenhagen: Ejnar Munksgaard, 1950. – 285 p.

References

1. Hanych, D. I. & Oliinyk, I. S. (1985). Slovník lingvistických terminů [A Dictionary of the Linguistic Terminology]. Kyiv, Vyshcha shkola, 360 p. (In Ukrainian).
2. Gromova E. A. (2011). Diachronicheskie izmeneniya slovarnogo sostava angliyskogo yazyka: dis. ... kand. filol nauk. [Diachronic Changes of English Vocabulary]. Dis. ... cand. philol. sciences. Rostov-na-Donu, 215 p. (In Russian).
3. Dobrovolska O. Ia. (2016). Ahentivno-profesiina leksyka serednoanhliiskoho periodu: istoryko-etymolohichnyi aspekt // Topical Issues of Romance and German Philology and Applied Linguistics: Scientific Journal (Ed. Kushneryk, V. I. et al.) [Middle English Occupational Names: Historic-Etymologic Aspect]// Chernivtsi,

Publishing House “RODOVID”, issue 11-12, part 1, p. 173-178. (In Ukrainian).

4. Dobrovolska O. Ia. (2016). Prizvyshcheva systema serednoanhliskoho periodu yak dzherelo vyvchennia apeliatyvnoi leksyky: lnhvistychnyi ta sotsialno-istorychnyi aspekty // Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriiia «Filolohichni nauky» (Ed. Nikolaienko, S. M. et al.) [Middle English Family Names as a Source of Study of Middle English Vocabulary: Linguistic and Social-Historical Aspects]. Kyiv, Millenium, vol. 248, p. 30-45. (In Ukrainian).
5. Kosminskiy E. A. (1947). Issledovaniya po agrarnoy istorii Anglii XIII v. [The Study of the History of Agriculture in England in the XIIIth century]. Moscow-Leningrad, Izd-vo AN SSSR, 485 p. (In Russian).
6. Podolskaia, N. V. (1988). Slovar ruskoi onomasticheskoi terminologii [Dictionary of the Personal Names Study Terminology]. Moscow, Nauka. (In Russian).
7. Solonovych, T. F. (1986). Razvytye tematycheskoi grupy naymenovanyi lyts po professyy v anglyiskom yazyke: dis. ... cand. filol. nauk [The Development of the Thematic Group of the Occupational Names in the English Language]. Dis. ...cand. philol. sciences. Minsk, 204 p. (In Russian)
8. Fransson, G. (1935). Middle English Surnames of Occupation (1100-1350). Lund, C. W. K. Gleerup, 217 p.
9. King E. England 1175-1425. (1979). London, 214 p.
10. Middle English Compendium. University of Michigan Digital Library Production Service, 2001-2013. – 15000 p. – [online version]. – Mode of access: <http://www.quod.lib.umich.edu/m/med/> (accessed - 23.07.2016)
11. Middle English Dictionary. (1952-2001) / [ed. Hans Kurath, Sherman M. Kuhn, Robert E. Lewis]. Ann Arbor, Michigan, Univ. of Michigan Press; London, G. Cumberledge, OUP. [in 21 v.].
12. Mills, A. D. (1968). Notes on some Middle English Occupational Terms [Studia Neophilologica: a Journal of Germanic and Romance Philology]. Uppsala, v. 40. – N I.: 35-48.
13. Myers, A. R. (1978). England in the Late Middle Ages. Harmondsworth, 285 p.
14. Otto, G. (1938). Die Handwekernamen in Mittelenglischen [Middle English Occupational name]. Bottrop, 99 p. (In German).
15. Oxford English Dictionary. (1961). A corrected re-issue with an introduction, supplement, and bibliography of a New English Dictionary on Historical Principles. Oxford at the Clarendon Press, V. I – XII.
16. Reaney, P. H. (1966). A Dictionary of British Surnames. London, Routledge and Kegan Paul, 366 p.
17. Stratmann, F. H. (1951). A Middle-English Dictionary containing words used by English writers from the 12th to the 15th century [A new. ed., rearranged, revised and enlarged by H. Bradley]. London, 708 p.
18. Thureson, S. (1950). Middle English Occupational Terms. Lund, CWK Gleerup; Copenhagen, Ejnar Munksgaard, 285 p.

НАЗВАНИЯ ЗЕМЛЕДЕЛЬЦЕВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ XI-XV ВЕКОВ: ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ СОСТАВ И РАЗНОАСПЕКТНЫЙ УЗУС О. Я. ДОБРОВОЛЬСКАЯ

***Аннотация.** Актуальность темы исследования обусловлена необходимостью комплексного исследования лексической системы языка среднеанглийского периода, в частности агентивно-профессиональной лексики как её подсистемы, в русле традиционной системно-структурной парадигмы лингвистических исследований и ориентированностью современных лингвистических исследований на функционально-системный подход к языку. Статья посвящена общей цели изучения этимологического состава и функциональной дифференциации тематической группы среднеанглийских названий земледельцев.*

Этимологическую модель мы строим на основе анализа материала по языковой принадлежности производящих основ агентивно-профессиональных названий. Лексические заимствования представляются согласно ближайшей этимологии, то есть языку-источнику проникновения лексемы в английский язык. На основе изучения лексики по разрядам “имя нарицательное”, выполняющее номинативную функцию, и “имя собственное” (имя фамильного типа периода активного формирования фамильной системы), выполняющее функцию идентификации лица как дополнительный к личному имени собственному компонент антропонимной формулы, в пределах каждой этимологической группы фактический материал мы распределяем по функциональному принципу на три подгруппы: 1) агентивно-профессиональные названия, бытовавшие и как апеллятивы, и в составе антропонимных формул, то есть имевшие устоявшийся узус; 2) агентивно-профессиональные названия, бытовавшие исключительно в составе антропонимных формул и не входившие в апеллятивный фонд среднеанглийского языка, то есть имевшие неустоявшийся узус; 3) агентивно-профессиональные названия, отражённые в письменных памятниках исключительно как апеллятивы, то есть имевшие ограниченный узус.

В результате исследования установлено этимологический состав и функциональную дифференциацию с определением абсолютных и относительных количественных данных тематической группы среднеанглийских названий земледельцев, представленной 66 лексемами, образующими 3% от общего количества среднеанглийских названий лиц по профессиональному занятию. Соотношение английских и заимствованных названий составляет 16:1. Подавляющее большинство (44%) составляют лексемы со сложившимся узусом.

Полученные на широком фактическом материале объективные данные о месте исконной и заимствованной агентивно-профессиональной лексики в словарном составе среднеанглийского языка является важной составляющей для описания точной картины этимологических основ среднеанглийской лексики.

***Ключевые слова:** среднеанглийский язык, агентивно-профессиональная лексика, названия земледельцев, этимологический состав, функциональная дифференциация.*

MIDDLE ENGLISH NAMES OF FARMERS: ETYMOLOGICAL AND FUNCTIONAL ASPECTS

O. Ya. Dobrovolska

***Abstract.** The relevance of the research is due to the need for a comprehensive study of the Middle English vocabulary, in particular of occupational names as its subsystem, which goes in line with the traditional systemic-structural paradigm of linguistic researches focusing on the modern functional-systemic approach to the language phenomena. The article is devoted to the general purpose of the study of the etymological composition and functional differentiation of the thematic group of Middle English names of farmers.*

The study of etymology of the vocabulary under investigation is based on the analysis of the word stems. Lexical borrowings are studied according to the nearest etymology, i. e. according to the language which is a source of penetration of the word into the English language. The investigation of the functional differentiation of the Middle English occupational names is based on the principles of the functional-systemic approach to the language, especially the communicative and historical approaches. Middle English occupational names are distributed into two classes – common nouns (in their nominating function) and proper names, especially family names (in the function of identification of the person as the component additional to the personal name in the personal nomination formula). Within each etymological group of vocabulary we distribute the lexical material according to the functional principle and distinguish three groups of occupational names: those functioning exclusively as common nouns; those functioning exclusively as the proper names in the personal nomination formulas; those functioning as common nouns as well as the proper names. According to the functional principle of the distribution of the vocabulary and on the quantitative calculations we draw the conclusions about the degree of sustainability of the usage of borrowed occupational names: we consider English derivatives formed on the basis of assimilated loan-blends as well as the assimilated borrowings that functioned as the common nouns and proper names to be the words with the established usage; we consider the derivatives formed on the basis of assimilated loanwords as well as the assimilated borrowings that existed exclusively as proper names to be the words with the restricted usage; we consider the derivatives formed on the basis of assimilated loanwords as well as the assimilated borrowings that existed only as the personal name in the nomination formula to be the words with the unsettled usage. It was found out that functional differentiation of the vocabulary is different in English and borrowed occupational terms as well as within the lexical-thematic subgroups.

The study of the Middle English names of farmers in the etymological and functional aspects revealed the following quantitative data: 66 names of farmers constitute 3% of the total number of Middle English occupational terms. The ratio of English names of farmers as to the loanwords is 16:1. The prevailing majority (44%) are the words with the established usage. Data obtained in the study under review are valuable as the constituent part of the comprehensive study of the etymology and usage of the Middle English vocabulary.

Keywords: Middle English, occupational terms, names of farmers, etymology, functional differentiation.

Список умовних скорочень

AF – англо-французька, ср. – порівняй, Dan. – датська, esp. – зокрема, etc. – і т. д, і т. ін., і т. п., L – латинська (класична і середньовічна), LOE – пізньодавньоанглійська, MDu – середньонідерландська, ME – середньоанглійська, MED – Middle English Dictionary (Compendium) [10], ML (MedL) – середньовічна латина, n. – іменник, NED – Oxford English Dictionary [15], Norw. – норвежська, OE – давньоанглійська, OF – давньофранцузька, OI – давньоісландська, ON – давньонорвезька, ONF – давньопівнічнофранцузька, prob. (?) – можливо, sb. – іменник, v. – дієслово.